

Abstracts för forskningskonferensen ”Gudsbilder i förändring”

En konferens arrangerad i samarbete mellan Svenska kyrkans enhet för forskning och analys och Teologiska institutionen vid Uppsala universitet

27-28 oktober 2022

Paper presentationer ”GUDSBILDER I FÖRÄNDRING” – 27–28 OKTOBER 2022				
	TEMA 1 konst, kultur, teologi	TEMA 2 politik, kön, exegetik	TEMA 3 religion, konflikt, dialog	TEMA 4 digitalisering, klimat, apokalyptik
27/10 14:30 – 15:50	Cecilia Nahnfeldt <i>Gudsuppfattning och formandet av teologiska val i liv och arbete</i>	Katja Stroeven <i>Hopp om befrielse för den utsatta, oanständiga syndaren</i>	Hanna Liljefors <i>Gammaltestamentlig gudsbild i svenska tidningsmedier</i>	Petra Carlsson Redell <i>Natur, naturfolk, främlingskap</i>
	Carola Envall <i>Kroppar, bilder. Kristusbilder i Solveig von Schoultz lyrik</i>	Fredrik Portin <i>Den skamliga Jesus</i>	Katarina Westerlund <i>Internationella pentekostala församlingar</i>	Oliver Li <i>Panenteismens transformerande kraft</i>
	Elisabeth Laasonen Belgrano <i>Någon rörde vid mig</i>	Lina Langby <i>Språk, verklighet och gudsuppfattningar</i>	Tobias Andersson <i>Islamisk läroutveckling i dialog med J. H. Newman</i>	Francis Jonbäck <i>Är Gud en AI-optimist?</i>
27/10 16:05 – 17:20	Johan Liljestrand <i>Att tro på någonting – ”nåtism”</i>	Carina Sundberg <i>Att vara havande med framtiden. Klimatkrisen och Gud</i>	Tomas Axelson <i>Muslimar på film. Från islam- fientlighet och stereotyper till respekt och diversitet</i>	Clara Nystrand <i>Gud, skapelse och människan i predikan på 2020-talet</i>
	Susanne Wigorts Yngvesson <i>En sjungande Skapare och en mänsklig symfoni</i>	Julia Kuhlin <i>Gud som erfarenhet – gudsbilder bland pentekostala kvinnor</i>	Ulrica Fritzson <i>Den provocerande barmhärtigheten</i>	Hanna Hartell <i>En hopp(löshetens) teologi</i>
	Maria Essunger <i>Materialiserad teologi – ordlekar och ansvar i Etty Hillesums dagböcker och brev</i>	Cristina Grenholm & Maria Södling <i>Gudsbilder, anknytnings- teologi och autenticitet</i>	Marion Grau <i>Energiens gave. Treenig- hetens aktiviteter og rettferdig ressursbruk i klimakrisen</i>	Carola Nordbäck <i>Att söka Gud i antropocen</i>
28/10 11:00 – 12:15	Laura Hellsten <i>Konsten, sjukdomen och katedralen</i>	Petra Carlsson Redell & Susanne Wigorts Yngvesson <i>Teologi i det offentliga rummet – öppet samtal</i>		Sofia Söderin <i>Andens vind över klimatförändringarnas värld</i>
	Peder Thalén <i>Historiens Gud?</i>			Michael Nausner <i>Gud i skapelsen. (O)föränderlighet och ömsesidig delaktighet</i>
	Niklas Nenzén <i>Schizofrena teologier/gudsbilder</i>			Stefan Lindholm <i>Talet om Gud i Katherine Sondereggers systematiska teologi</i>

Tobias Andersson

Frågan om islamisk läroutveckling i dialog med John Henry Newman

Detta paper utforskar frågan om läroutveckling inom islamisk teologi i ljuset av John Henry Newmans idéer om den kristna lärans utveckling. Finns det liknande idéer om läroutveckling inom den islamiska traditionen och hur har de i sådana fall tagit sig uttryck? Kännetecknas islamisk teologi, så som vissa hävdar, av en statisk traditionsförståelse som betonar oföränderlighet och likställer varje förändring med förvrängning? Eller finns det i islamiska sammanhang utrymme för ett mer dynamiskt traditionsbegrepp där traditionen betraktas som en kontinuerlig process snarare än en komplett produkt? Och vilken betydelse har föreställningen om Koranen som slutgiltig uppenbarelse och Muhammed som slutgiltig profet för förståelsen av den islamiska lärans utveckling? Sådana frågor om teologisk utveckling är viktiga att diskutera i relation till utvidgningen av ämnet systematisk teologi vid europeiska universitet till att även inkludera islamisk teologi.

Tomas Axelson

Muslimer på film. Från islamfientlighet och stereotyper till respekt och diversitet

Religion i allmänhet och islam i synnerhet har blivit ett ambivalent tecken i vår samtid. Forskare från olika discipliner problematiserar på vilket sätt man kan förstå denna ambivalens (Jensdotter 2021, Axelson & Stier 2020, Lundby 2018). Också filmskapare engagerar sig i dessa frågor (DeMille 1956, Scott 2005, Samir 2019). Denna presentation tecknar en filmhistorisk bakgrund till en seglivad trop av stereotypa och islamfientliga skildringar av muslimer på film (Shaheen 2001). På senare år kan en förskjutning identifieras bland filmskapare som visar upp ett bredare spektrum av muslimska religiösa positioner. Med exempel hämtade från filmen *Timbuktu* (2014) diskuteras gestaltningar av muslimsk religiös diversitet på ett sätt som bryter med fastlåsta klichéer där muslimer oftast skildrats stereotypt enligt endast två tillhandahållna positioner; “the good Muslim” vs “the bad Muslim” (Echchaibi 2018).

Elisabeth Laasonen Belgrano

Någon rörde vid mig. Jag kände att kraft gick ut från mig

Något sker. Något förändrar. Någon berörs av någon (Barad 2012). Någon möjliggör för en kraft att röra sig i en riktning ut, bortom, och vidare in i det ännu-icke-kända. Genom denna abstrakts titel-citat (Lukas 8:46, Bibel 2000) diffrakteras (Barad 2014, 2017) det mänskliga genom det gudomliga; det mystika genom det faktiska; allt (och alla) genom INTET (GUD). Gudomlig kraft rör sig bortom mänsklig kontroll. Mitt i allt ges människan möjlighet att rikta sin tillit in i den gudsbild som framträder i o/tydliga rörelser och som inkluderar färger, toner, sinnen, tystnad, skuggor, lekande... Gud är i stunden den källa där flödandet blir till både form och innehåll. Vi 'vet' när vi läser Lukas i en vidare biblisk kontext att det är Jesus som talar. Men orden kunde lika gärna vara dina eller mina. Orden gestaltar det paradoxala i att vara Guds avbild: människa som kropp, själ och ande; tre-i-ett; ett ting präglad av känsla, upplevelseförmåga och kraft att 'forma' ovisshet till o/visshet. Vem berör en människa? Vad innebär det teologiskt för en kristen att bejaka o/vissheten i en mystik gudsupplevelse? Denna presentation syftar till att genom konstnärligt gestaltande forskningsstrategier (Carlsson Redell 2018, Haseman 2006, Hellsten 2021, Holmberg 2021, Laasonen Belgrano 2016, 2018) och performativitetsteori (Barad 2007, Battista 2018, 2021, Fischer-Lichte 2008, Laasonen Belgrano 2020, Mason, D. V. 2017, Sjöstrand, 2011) utveckla förståelse av gudsbilden i relation till all annan teologisk forskning. Inte ur ett distanserat-representerande perspektiv (så som 'konst' ofta framställs gentemot 'vetenskap'), men snarare *som en del av* den akademiska forskningen vilken strävar efter att komma närmare sanningen om Gud.

Petra Carlsson Redell

Natur, naturfolk, främlingskap

Samisk-kristen andlighet har varit en del av svenskkyrklig verksamhet sedan 1600-talet. Trots det uppfattas samisk-kristna praktiker än idag som avvikande från svenskkyrklig norm i synnerhet vad gäller förhållningssätt till naturen (Sjöberg, Johnsen). Detta paper relaterar denna problematik till en internationell teologisk debatt om ekologi och urfolk där vitalism står mot objekt-orienterad ontologi: Å ena sidan en natursyn där relationalitet och inneboende livskraft står i centrum (Keller, Bennett), å andra sidan en vördnad för det annorlunda och mystika i den materiella världen (Morton, Harman). Som ett tredje alternativ föreslås här, med stöd av Sara Ahmed's kritik av främlingsbegreppet, en teologisk kunskapsteoretisk taktik som luckrar upp gränsen mellan centrum och periferi i svenskkyrklig praktik. Med exempel från såväl samisk-kristen som majoritetskristen praktik visas hur gudsbilden ständigt förändras och därmed vittnar om ett skiftande förhållande mellan Gud och skapelse inom Svenska kyrkan

som helhet. På så sätt utforskas möjligheten till ekologiskt medvetna vägar framåt i dialogen mellan samerna och svenska kyrkan.

Petra Carlsson Redell & Susanne Wigorts Yngvesson

Teologins röst i det offentliga rummet

Teologins roll har stärkts i svensk samtida debatt. Allt oftare hörs teologiska röster och analyser av samhällsfenomen och samtidsfrågor. Ecklesiologiska perspektiv lyfts in som resurser för att tänka samhälle i en vidare bemärkelse. Samtidigt står andra delar av teologin långt ifrån såväl det offentliga samtalet som den inomkyrkliga debatten. Viss teologi tar allt större plats medan annan verkar bli mer av en internt akademisk verksamhet. Detta samtidigt som en värld i kris verkar törsta efter teologisk visdom.

Denna proposal syftar till att bjuda in konferensdeltagare till ett samtal om teologins röst i det offentliga rummet. Efter två korta inledningar öppnas rummet för ett samtal om möjligheter och svårigheter för en samtida teologisk offentlighet.

Maria Essunger

Materialiserad teologi – ordlekar och existentiellt ansvar i Etty Hillesums dagböcker och brev

När verkligheten bjuder motstånd och tvingar människan att hantera den händer det ofta något med hennes tidigare teoretiska förförståelser och välbekanta livsmönster. Plötsligen ruckas hennes verklighetsuppfattning och den sköra huden, själens skal mot världen, måste finna nya vägar att andas och fortsätta verka. Holländskan Etty Hillesum – ett ”riktigt vittne” enligt den italienske överlevaren av Förintelsen, Primo Levi – erfar helvetet på jorden, det totala dehumaniseringsmaskineriet eller Shoah. Hon delar sina personliga reflektioner och erfarenheter med sina närmaste och med hela mänskligheten genom sina dagböcker och brev. Hon överlever inte, därav epitet ”riktigt vittne”, men hennes texter lever där några vågar och orkar lyssna. Texterna materialiserar å ena sidan det Jacques Derrida i sin ordlek med filosofisk tyngd kallar Liv Död, en verbal visualisering av tanken att liv och död (där då konjunktionen ”och” medvetet är borttagen) ömsesidigt påverkar varandra: döden är både det som begränsar livet och gör det möjligt, döden är inte livets motsats, inte heller dess sanning eller fullbordan. Döden är sensibelt och allvarsamt inflätad i Livet. Å andra sidan materialiserar hennes texter ett existentiellt ansvar som hon tar i samband med de konsekvenser som Liv Död får för hennes relation till Gud, hennes gudsbild och hennes

förståelse av samspelet däremellan. I en extrem kontext skriver hon fram en materialiserad teologi som går att förena med exceptionellt mänskligt lidande. Det är ett unikt uttryck med allmänmänsklig relevans.

Ulrica Fritzson

Den provocerande barmhärtigheten

Med utgångspunkt i samtalet kring konflikt och dialog vill jag diskutera begreppet barmhärtighet. Barmhärtighet är ett begrepp som återfinns i våra mänskliga relationer. Vi är, vill jag hävda, beroende av möjligheterna till barmhärtighet för att kunna bevara oss själva och varandra som människor. I synnerhet blir detta tydligt när vi hamnar i konflikt med eller kränker varandra. I den dialog som i bästa fall kan följa på en konflikt eller kränkning, behöver vi i någon del av processen, att möjligheter till barmhärtighet ges – om vi ska kunna formera en framtid tillsammans leva med oss själva och varandra.

Samtidigt är barmhärtighet ett begrepp som utsäger något om Gud. Som epitet på Gud vidgas begreppet barmhärtighet på ett sätt som kullkastar våra mänskliga processer kring dialog, fred och försoning. Den barmhärtighet som brukar tillskrivas Gud är gränslös, förbehållslös och kravlös, vilket gör den snudd på provocerande, översatt på våra mänskliga processer.

Förändras vår bild av Gud utifrån våra mänskliga erfarenheter av barmhärtighet? Förändras våra möjligheter till dialog, försoning och fred utifrån vår förståelse av en barmhärtig Gud? Kan man alls tala om barmhärtighet som både mänsklig och gudomlig företeelse samtidigt, eller handlar det om olika saker? Är barmhärtighet ett begrepp som enbart hör till den religiösa sfären eller får det plats i processerna som följer på konflikter och kränkningar? Och isf i vilken bemärkelse?

Marion Grau

Energiens gave: Treenighetens aktiviteter og rettferdig ressursbruk i klimakrisen

Energiforbruket i de rike land leder til en varslet klimakatastrofe men det virker som om en del myter om energi og frihet står i veien for at flere mennesker endrer sitt forhold til energi og spesielt dens bruk. Energi som privileg og frihet dreper stadig mer hver dag. Hvilken teologiske fortellinger om energi som guddommelig gave som krever respekt og ydmykhet kan invitere til at flere mennesker kan komme til en ny forståelse av livets energi, gud, og døden? Har tidlig kristen teologi fra tider før fossil og elektrisk energi noe å bidra i å sette nye måter å tenke energi på? Og har Maximus bekjenneren, en av hovedlærerne i ortodoks teologi, noe å bidra til en gjenoppbygging av energisystemer i sammenheng med en energikrig i

Ukraine som føres mot skapelsen og mot demokratiske strukturer? På hvilken måte speiler våre forståelse av energi også våre gudsforestillinger? Bidraget forsøker seg på en teologisk og økologisk rekonstruksjon av kirkefedrenes diskurs om begrepet *energeia* i sammenheng med treenighetslæren og lese den i sammenheng av klima- og energikrisen. Guddommelige energier, skriver Gregor av Nyssa kan erfares på måter som Guds vesen ikke kan. Energier er 'en *ergon*,' (i aktivitet) og beskriver treenighetens relasjoner og skapelsens krefter i verden. Dydene er også et *ergon* (aktivitet/arbeid) som bør etterlignes av mennesker slik at den guddommelige energien uttrykkes i menneskers gode aktiviteter (*energeias*). Hvis *theosis* inkluderer deltagelse i Gud, og derfor også guds aktivitet (*energeia*), en etikk av energi i sammenheng av en kristen teologi og etikk av energi bør utarbeides etter dydene som manifesterer en rettferdig, nøysom, og skjønn relasjon til energiens gave.

Cristina Grenholm och Maria Södling

Gudsbilder, anknytningsteologi och autenticitet

För att förkunnelse och undervisning ska bli verkningsfull behöver den knyta an till människors liv. Det innebär också att dess teologi kommer att formas av sitt sammanhang – även gudsbilderna.

Dagens teologiska och kyrkliga debatt ger motstridiga signaler. Å ena sidan uppfattas tanken på teologins kontextualitet som självklar. Å andra sidan råder närmast nyortodoxa normer, där samtidens förkunnelse beskrivs som tidsanpasslig och där man argumenterar för en mer ”genuin” kristendom.

Denna spänning mellan vad vi kan kalla anknytningsteologi och kärnteologi är inte ny, utan återkommer genom historien. Ofta beskrivs den i termer av autenticitet och relevans. Kärnteologer har kritiserat anknytningsteologer för att låta strävan efter relevans (”tidsandan”) ske på bekostnad av teologins autenticitet.

Vårt paper utgår från gudsbilder hos några teologer i anknytningstraditionen. Dels behandlas exempel från det tidiga 1900-talet. Lydia Wahlströms och Emilia Fogelklous texter har ett fokus på det vanliga livet. Hur kan kristen tro hjälpa människor att leva? Här är gudsbilden viktig. Dels behandlas gudsbilder hos två internationellt betydelsefulla feministteologer från sent 1900-tal: Carter Heyward och Elizabeth A. Johnson.

Vårt syfte är att (1) lyfta fram gudsbilder, inte minst i relation till Bibeln, hos dessa fyra teologer och (2) att analysera kritiken av 1900-talets anknytningsteologi, särskilt begreppsparet relevans och autenticitet. Det sker mot bakgrund av vår lutherska förståelse av förkunnelse som evangeliet i svang – *viva vox*.

Carola Envall

Kroppar, bilder. Kristusgestalter i Solveig von Schoultz lyrik

Frågan hur människan "relaterar till en gudomlig dimension av verkligheten" är central i min forskning i lyrik av Solveig von Schoultz. Genom att kombinera teologi och litteraturvetenskap behandlar jag ett urval dikter i doktorsavhandlingen *Hand av sol*. Den taktila förnimmelsens funktioner i jagets relation till Gud i Solveig von Schoultz lyrik (Åbo Akademi 2021). Studien visar hur dikternas jag relaterar till olika representanter för Gud/gud, prövande, förkastande, protesterande, reflekterande, bejakande, kommunicerande, vägledd av hudens och kroppens känsselförnimmelser som verbaliseras i det poetiska språket. Ett område som jag nu går in på är kristusgestaltningen. I föredraget behandlas dikten "Dödarna" (Bortom träden hörs havet, 1980) och de ekfrastiska "Glasfönster, katedral" (Klippbok, 1968), "Förbrytaren" och "Ljuset" (båda ur "Isenheimsvit", Vattenhjulet, 1986). I granskningen av uttryck för sinnesförnimmelser och kroppslig erfarenhet framträder centrala drag i kristusgestalterna och diktjagets relation till dem. Ekfraserna synliggör att kristusgestaltningar infogas i långa kedjor av förmedling såsom kristen praxis, bibeltexter, bildkonst, musik och skönlitteratur. I konstverkens kedja bildar von Schoultz dikter ännu en länk. De erbjuder läsaren speglar och bilder för fortsatt reflektion. Men enkla svar ger de inte, ljuset faller snett. Det sedda väcker nya frågor om relationen mellan mänskligt och gudomligt, skönt och groteskt, kroppslighet och ljus.

Hannah Hartell

A Theology of Hope(lessness)

Vad har vi för teologiska resurser för att bemöta en ung generation som inte känner hopp inför framtiden? Studien *Theology of Hope(lessness)* konstruerar en teologisk förståelse av hopplöshet, mot bakgrund av den utbredda upplevelsen av hopplöshetskänslor som finns bland unga idag på grund av den pågående klimatkrisen. Konstruktionen av en ny teologisk förståelse av hopplöshet sker i dialog med de teologiska definitioner av hopp och hopplöshet som redogörs för av bland andra Jürgen Moltmann, där hopp presenteras som ett aktivt val och hopplöshet som en cynisk vägran att söka hoppet. Men hopplöshet kan även ses som dels ett individuellt dysforiskt tillstånd och dels en individs del i ett kollektivt svar på ett orättvist system, i kontrast till den tidigare presenterade förståelsen av begreppet. Hopplöshet skulle, i sådana fall, kunna uppfattas som en naturlig reaktion på att leva i klimatkrisens tid, snarare än ett personligt nederlag. Bidraget hos en hopplöshetens teologi blir således att erkänna hopplösheten som en adekvat respons på vår samtid. En sådan teologi behöver även artikulera förståelser av Gud som kan omfatta hopplösheten och erbjuda resurser för människor med vilka ett nytt och realistiskt hopp kan konstrueras.

Laura Hellsten

Konsten, sjukdomen och katedralen

Under Covid-19 pandemi har frågor om hälsa, sjukdom och tillit till en allt mer medikaliserad värld tagit nya former i och med den påtagliga närvaron av osäkerhet och bristen på kontroll. Där det tidigare funnits en viss övertro på vetenskap, så som Mary Midgley skrev redan 1992 om i *Science as Salvation*, har det nu blivit allt klarare för den bredare allmänheten att vetenskap i allmänhet och naturvetenskaperna i synnerhet inte är ämnade att härbärgera svaren på livets stora frågor. I en storm av olika medicinska rön, kommersiella intressen som påverkar vårt nyhetsflöde och allt starkare politiska intressen att styra människor val, behöver individen träna upp en starkare omdömesförmåga. Teologiskt kunde man även tala om urskiljning. Ifall Gud talar till oss och kan leda oss i våra livsval, hur vet vi att det är Gud, vårt samvete eller vår intuition som talar? I det projekt jag lett de senaste två åren har vi valt att föra samman forskare med konstnärer för att undersöka möjligheterna och begränsningarna med olika sätt att kommunicera sitt budskap. En fascinerande upptäckt vi hade var att mycket av den dialogen som uppstod mellan forskare och konstnärer inte passade in i varken ett universitet eller en konstupställning. I linje med det som Bengt Kristensson Uggla skrivit om vad det istället katedralen mitt i staden som kunde härbärgera frågorna som uppstod. I denna artikel vilja undersöka vad en sådan upptäckt har att säga till kyrkan, men även universiteten om den sortens rum framtidens dialoger om hälsa och sjukdom kan kräva för att inte leda till allt större polarisering.

Francis Jonbäck

Är Gud en AI-optimist?

Tekniska framsteg inom den artificiella intelligensens område väcker frågor om risker och ansvar. Riskerna kan vara allt ifrån apokalyptiska scenarier där psykopatiska robotar tar över världen till geopolitiska orättvisor och AI-vapen som kan medföra stort lidande. En modest AI-optimist menar att fördelarna med AI är stora och att riskerna är små, men att vi måste se till att vi kan ta ansvar om det går snett. Syftet med presentationen är att kombinera detta AI-optimistiska resonemang med den öppna teistens gudsbild för att svara på följande frågor om lidande: (1) Varför skulle Gud skapa en värld där moraliskt lidande kan realiseras? (2) Varför ingriper inte Gud när sådant lidande realiseras? För att svara på fråga (1) argumenterar jag för att Gud tog en risk när hen skapade världen, men att risken var så liten att den på det stora hela var berättigad. Gud hade helt enkelt väldigt otur. För att svara på fråga (2) argumenterar jag för att Gud försökte åtgärda situationen och ta ansvar genom att sända sin son som ett

kärleksideal som vi ska följa. Jag avslutar med att kort jämföra den öppna teistens svar, med svar från dess närmaste rivaler, traditionell teism och processteism

Julia Kuhlin

Gud som en erfarenhet: gudsbilder bland kvinnor i två pentekostala församlingar i Indien

En av de mest omvälvande förändringarna inom globala kristendomen under 1900-talet var framväxten av den pentekostala rörelsen. Det som började som en väckelserörelse inom de protestantiska kyrkorna har idag blivit, näst efter katolicism, den vanligaste formen av kristendom med sina cirka 500 miljoner anhängare. En aspekt av pentekostal religiositet som har lockat många människor till rörelsen och stimulerat dess tillväxt är den starka betoningen på andliga erfarenheter och upplevelser. I min presentation, som är baserad på sex månaders fältarbete i två medelklassförsamlingar i den indiska staden Gurugram, kommer jag att rikta uppmärksamhet mot hur personliga religiösa erfarenheter spelar en central roll i att forma församlingsmedlemmarnas gudsbild. Studien och således också min presentation fokuserar specifikt på de kvinnliga medlemmarna i dessa församlingar. I intervjuer med dessa kvinnor blev det tydligt att personliga erfarenheter av Gud, dvs. erfarenhetsbaserad kunskap, spelade en viktigare roll än teoretisk kunskap (inhämtat från ex. läsning av Bibel eller pastors undervisning) i formandet av deras bild av Gud.

Lina Langby

Språk, verklighet, och gudsuppfattningar

Feministisk filosofi har visat på språkets roll och koppling till vår levda verklighet (Mary Daly, Pamela Sue Anderson, Grace Jantzen, Nancy Frankenberry). Språk har makt att frigöra men också marginalisera (Eckert&McConnell Ginet, Wojahn). Mitt syfte är att visa på hur vissa sätt att konceptualisera Gud och verkligheten får olika konsekvenser för vår strävan att leva goda och blomstrande liv (Bailey, Cuomo). Feministisk religionsfilosofi kan bidra till att synliggöra språkets destruktiva och konstruktiva kraft och vårt tal om Gud är inget undantag. Vårt tal om Gud och verkligheten påverkar oss och med hjälp av feministiskt lingvistisk konstruktivism visar jag på några konsekvenser av detta (Putnam, Johannesson).

När vi talar om Gud har vi en viss gudsuppfattning i åtanke. När vi talar om "Gud" och verkligheten påverkar vi vår levda erfarenhet av den verkligheten. När en klassisk/traditionell teist talar om "Gud" talar hon om något annat än när en panteist eller panenteist talar om "Gud". Emellertid är det alltid *gudsuppfattningar* vi ger uttryck för. Det är alltid mänskliga försök att

konceptualisera det gudomliga och dess relation till oss – och vissa sätt kan få mer destruktiva konsekvenser än andra. Feministisk religionsfilosofi kan därför hjälpa oss att se kopplingen mellan språket, verkligheten och vår strävan efter jämlikhet och goda liv.

Oliver Li

Panenteisms transformerande kraft

På senare år har gudsuppfattningen panenteism i allt större utsträckning väckt intresse hos bland annat religionsfilosofer. I den här artikeln diskuterar jag en av de starkare invändningarna mot panenteism, nämligen att tron att allt finns i Gud suddar ut gränsen mellan exempelvis vad som är heligt och profant, värt att dyrka och inte, och säger därför ingenting om Gud. I ett första steg introducerar jag panenteism som synen att Gud är transcendent, immanent och har en ömsesidig relation till världen. Därefter, utvecklar jag den ovanstående invändningen mot vilken som helst "panteologi" med utgångspunkten i Mary-Jane Rubinsteins arbete. Jag presenterar sedan tre möjliga sätt att bemöta denna invändning. Det första sättet att ta itu med problemet bygger på distinktionen mellan ett metafysiskt påstående och en analogi eller en metafor. Det andra vänder sig till Guds transcendens som även är en del av panenteism. Det tredje och förmodligen starkaste sättet att hantera denna invändning vänder sig till förhållandet mellan den troende och världen och betonar panenteismens förvandlande kraft. Jag drar slutsatsen att panenteism har en transformerande kraft hos den troende individen och ger henne ett kraftfullt meningsskapande verktyg för att möta vår tids utmaningar

Hanna Liljefors

Diskurser om en gammaltestamentlig gudsbild i svenska tidningsmedier

Detta paper analyserar hur diskurser om en s.k. gammaltestamentlig gudsbild konstrueras och reproduceras i tre debatter i Sveriges fyra största dagstidningar mellan åren 1985–2017. Bland de gudsbilder som artikuleras finns framställningen av den gammaltestamentliga guden som en kvinnohatare, nazist och homofob. Gemensamt för diskurserna är synen på den gammaltestamentliga guden som ett problem för det moderna samhället.

Gudsbilderna analyseras vidare i relation till strömningar i debatternas kontext så som en religiös komplexitet och en ökad grad av medialisering av religion. Gudsbilderna relateras även till andra aktuella debatter så som en feministisk kritik av porrindustrin, en debatt om våldsbejakande extremism samt en debatt om homosexuellas rättigheter. Hur förändras gudsbilderna under de år som debatterna utspelar sig och hur relaterar de till andra skeenden i

samhället? Gudsbilderna relateras även till en ersättningsteologisk och anti-judisk diskurs uttryckt i den kristna idéhistorien som, trots en ofta beskriven ökad sekularisering i det svenska samhället, fortsätter reproduceras i debatter om en s.k. gammaltestamentlig gudsbild.

Johan Liljestrand

Att tro på något – ”Nåtism”

Att tro på ”något” har blivit ett vanligt förhållningssätt i Sverige (t ex Wilander 2013; jfr Woodhead & Heelas 2014). Ett exempel på ämnets aktualitet är att ett helt program i P1’s ”Människor och tro” ägnades åt temat ”nåtism” (Dec 2017). Att närma sig ”nåtism” teologiskt kan te sig svårt eftersom tro på ”något” framför allt yttrar sig i vardagsföreställningar av individuell karaktär och inte i publika texter. Eftersom teologins intresseområde också inkluderar samtida kulturella företeelser syftar dock bidraget till ett sådant försök. I bidraget kvalificeras tro på ”någonting” såsom tro på en överindividuell verklighet som överskrider den materiella verkligheten och präglas av obestämthet, vilket också ger utrymme för individuell variation, inom denna ram. Tro på ”någonting” har vidare en existentiell betydelse för dem som omfattar den. Undersökningen relaterar också till hur fenomenet beskrivits i empirisk forskning utöver den ovan givna arbetsdefinitionen. Syftet med bidraget är att jämföra tron på ”någonting” med kristen tro på en personlig Gud och undersöka några existentiella och etiska implikationer som följer av dessa orienteringar. En preliminär slutsats är att ett personalt gudsbegrepp tydligare anknyter till erfarenheten av människan som ett personligt subjekt och hennes behov av värden relaterade till mänsklig erfarenhet.

Stefan Lindholm

En undersökning av talet om Gud Katherine Sondereggers Systematic Theology

Den framstående amerikanska teologen, Katherine Sondereggers *Systematic Theology* (2015 och 2020) simmar mot den samtida teologiska strömmen. Istället för att som många samtida teologer börja med gudomlig mångfald (t ex i en social-trinitarisk, kristologisk eller processteologisk riktning) går hon i motsatt ’teistisk’ riktning och börjar med Guds transcendens och enhet som grundläggande för vem Gud är. På ett exegetiskt initierat sätt, och i dialog såväl ledande förmoderna teologer (Thomas av Aquino) och moderna teologer (Karl Barth), argumenterar Sonderegger, med en stundtals poetisk prosa för att Gud och skapelsen är ”kompatibla” (*compatible*). Därför kan den transcendent ’Osynlige’ vara synlig i de skapade ting. Ett dualistiskt förhållande mellan Gud och skapelsen, menar Sonderegger, är däremot vanligt förekommande i moderna teologier som betonar mångfald eller process – detta trots att

de avsiktligt formulerats mot just olika former av teologisk dualism som sägs leda till ett osunt maktförhållande mellan Gud och skapelse.

Hur svarar Sondereggers teologiska modell mot det faktum att våra kulturellt inbäddade förståelser av "skapelse", "människa" och "Gud" förändras? Lyckas Sonderegger övervinna de destruktiva former av teologisk dualism som hon avser att göra?

Cecilia Nahnfeldt

Gudsuppfattning och formandet av teologiska val i liv och arbete.

Emilia Fogelklous gudsuppfattning benämns både av henne själv och andra som en *verklighetsupplevelse*. Hennes tidiga religiösa sökande fick en riktning i och med en upplevelse där hon själv menar präglades av klarhet och ljus. Denna kom att utgöra en existentiell orienteringspunkt som kom att forma hennes teologiska intressen.

Flera forskare har på olika sätt reflekterat över hennes gudsuppfattning, men inte alltid i relation till den teologiska position som outsider (i relation till samtida teologiska rörelser), som både själv ställde sig i och blev ställd i. Den har ibland uppfattats ha med hennes kön att göra. Kön är en aspekt, samtidigt är hennes egen agens mer avgörande. Hennes gudsuppfattning leder till andra teologiska fokus och intressen, och teoretiska och metodologiska val inspirerade av fenomenologi.

Hennes gudsuppfattning utgör grund för en kristen humanistisk samhällssyn som i sin tid påverkar kvinnorörelsen i vid mening, och samtida inflytelserika kvinnor i samhälls- och kulturdebatten. Detta samtidigt som hon själv bidrar till bland annat omformning av den svenska skolan, och den tidiga familjerådgivningen och introducerande av Vännernas samfund i Sverige.

Detta paper avser presentera och diskutera hennes val i relation till den samtida teologins centrum/centra och dess periferi.

Michael Nausner

Gud i skapelsen. (O)föränderlighet och ömsesidig delaktighet

Oföränderlighet hör till de egenskaper som tillskrivs Gud i klassisk kristen lära influerad av hellenistiskt tänkande (den orörde röraren). Den egenskapen anses vara nödvändig för att bevara skaparens oberoende av det skapade (Miggelbrink 2013). Enligt processfilosofiskt tänkande är dock Gud, som till sitt väsen lockande och nyskapande, visserligen annorlunda men

samtidigt oskiljbar från den framväxande skapelsen (Cobb/Griffin). I sin grundläggande relationalitet är Gud i allt och allt i Gud (panenteism), vilket gör det omöjligt att tänka Gud som ontologiskt oföränderlig. Istället för *absolut* oföränderlig låter sig då Gud tänkas som oföränderlig *i sin trohet* till och *i sin orubbliga förbindelse* med skapelsen, i sin ”resoluta relationalitet” (Keller 2008). Det transcendenta och det immanenta förhåller sig då i en paradoxal spänning till varandra, något som kallats för *immanent transcendens* (Tanner 2015). Guds skapande befinner sig i en relation av ömsesidig delaktighet med mänsklig och mer-än-mänsklig kreativitet (Wirzba 2021), och skapelsen kan ses som en pågående kommunikationsprocess (Keller 2018). I detta paper vill jag dra förbindelselinjer mellan en sådan panenteistisk förståelse av Gud och samtida försök att i klimatkrisens tid omvärdera den mer-än-mänskliga världens betydelse för en försonad samexistens i ekosfären (jfr. Wallace’ *kristna animism* och Kimmerers *arternas demokrati*).

Niklas Nenzén

Schizofrena teologier / gudsbilder

Psykosen är sannolikt den mest djupgående kris som en människa kan uppleva. De kognitiva förutsättningarna för att fungera i en gemensam social verklighet undermineras. Verkligheten kan förefalla sakna kontinuerlig enhet och framträda för en blott i form av oförenliga fragment. Sådana tillstånd kan emellertid även ibland upplevas som meningsfulla uppenbarelser av djupare skikt i människovarat. I detta paper undersöks konstskapandets förmåga att kommunicera psykotiska eller psykosnära erfarenheter av ett meningsfyllt ”ursprung” före all tanke och föreställning. Utgångspunkt blir några nedslag i pionjärverket *Bildnerei der Geisteskranken*, från 1922, en antologi med teckningar, målningar och skulpturer insamlade och analyserade av psykiatern Hans Prinzhorn i hans arbete på mentalsjukhuset i Heidelberg. De flesta av Prinzhorns patienter började med konstnärligt skapande först då de drabbades av schizofreni, och i deras verk, uppmärksammar jag, förmedlas gudsbilder som är dubbelt ”originella”: i existentiell mening hämtas gudsbilderna ur ett upplevt ”ursprung” av pågående nyskapelse, och i estetisk mening är de innovativa eller moderna. Med de psykiskt sjukas bildskapande initierades ett kulturhistoriskt viktigt skifte i vår syn på konst, som bidrog till en mer human syn på individer med psykisk sjukdom. Det var ett skifte som grundades i krisupplevelsens skärningspunkt mellan konst och andlighet.

Carola Nordbäck

Att söka Gud i antropocen: Om djuptid, vatten och människoblivande

I detta paper diskuterar jag konferenstemat ”gudsbilder i förändring” med utgångspunkt i miljöhumanistisk och ekoteologisk forskning. Det är en fortsättning på min pågående

historiedidaktiska/historieteoretiska forskning om tidsuppfattningar och historiesyn i antropocen (se listan över referenslitteratur nedan). Bidragets syfte är att diskutera gudsbilder i förändring utifrån det existentiella hot som innefattas i begreppet antropocen, genom pågående klimatförändringar och snabbt minskande biologiska mångfald. Startpunkten för diskussionen är den förändrade syn på relationen människa-natur som vuxit fram inom miljöhumanistisk antropocenforskning. I fokus för mitt bidrag är de ontologiska förändringar som forskningen om antropocen bidragit till att artikulera och som bland annat handlar om synen på tid. Genom att exempelvis använda begreppet djuptid menar jag att det blir det möjligt att urskilja tidsskikt och temporala sammanflätning som också kastar nytt ljus på vad det innebär att vara människa. Jag kommer att exemplifiera djuptidsbegreppet och dess relevans genom en diskussion om vattnets tidsdimension och betydelse för människans existens. Diskussionen fördjupas ytterligare genom att sammanflätningen mellan människa, tid och vatten relateras till konferensens tema om gudsbilder i förändring. Presentationen utmynnar i en diskussion kring ontologiska slutsatser, teologiska implikationer och ekoteologiska perspektiv.

Clara Nystrand

Gud, skapelse och människa i predikan på 2020-talet

Att gudsbilden i predikan i Svenska kyrkan förändrats mycket mellan tiden för spanska sjukan och tiden för covid, har jag visat i en tidigare artikel. Från en Gud som håller världen och framtiden i sin hand har predikan rört sig mot en Gud som lider med den som lider och som finns med människan mitt i det svåra.

I detta paper vill jag ytterligare fördjupa mig i den gudsbild som idag framträder i predikan i Svenska kyrkan. I ett material bestående av över 200 predikomanuskript insamlade under 2020 undersöker jag närmare hur Gud beskrivs i relation till skapelsen och människan. I en tid då människan på många sätt behöver finna en ny relation till jorden hon lever på ställer jag frågan: vilka bilder står att finna i predikan av trion Gud, skapelse och människa och de inbördes relationerna dem emellan?

Fredrik Portin

Den skamliga Jesus

Presentationen tar fasta på den Nya Zeeländska teologen David Tombs forskning, som trovärdigt visar att Jesus blev utsatt för sexuellt våld under korsfästelsen. Hans forskning kombineras med nutida empiriska, teoretiska och kliniska studier kring sexuellt våld. Särskilt fokus sätts på skam som en central emotionell konsekvens av att utsättas för sexuellt våld.

Skammen kan ske i dubbelbemärkelse, där den utsatte skuldbelägger sig själv för det som skett. Men forskningen visar att även de runt omkring den utsatte tenderar att skuldbelägga den utsatte på ett avvisande sätt. Syftet är därmed att konstruktivt-argumentativt utveckla bilden av Jesus på korset utifrån nutida forskning kring sexuella övergrepp och skam. Den övergripande frågan som diskuteras är: Kan Jesus som offer för sexuellt våld göra honom till en skamlig figur, i betydelsen att han riskerar att bli avvisad av framför allt kristna om de insikter som Tombs erbjuder blir allmänt kända? Eller är det så att den skamliga Jesus erbjuder grundläggande teologiska insikter om Jesu gudomlighet?

Katja Stroeven

Hopp om befrielse för den utsatta, oanständiga syndaren. Hur kan queer befrielse av den oanständiga syndaren i luthersk rättfärdiggörelselära utmana våra gudsbilder?

Begreppen synd och syndare har ofta använts för att indirekt skildra Gud genom att beskriva Gud i relation till den mänskliga tillvaron. För lite uppmärksamhet har dock givits de konsekvenser som erfarenheten av att vara syndens objekt kan få för människans gudsrelation och gudsbild. Här undersöker jag hur luthersk rättfärdiggörelseteologi om synd(aren) och befrielse kan möta mänskliga erfarenheter av lidande, våld och utsatthet. Jag argumenterar för att en relationell förståelse av syndaren, som framhåller att människan relaterar till synd genom att bidra till den men även genom att bli utsatt för dess konsekvenser, är förenlig med luthersk betoning av kroppslighet och samtidighet, och det queerteologiska i att inkludera det oanständiga och normbrytande. Genom att låta en relationell syn på synd möta Mary Elise Lowes koncept om subjektspositioner och Serene Jones teologi om trauma och utsatthet utforskas hur etablerade gudsbilder kan utmanas av att utgå från att vad som händer mellan människor är av betydelse för Gud och Guds befriande verk. Syftet är alltså att visa på hur denna mänskliga erfarenhet har relevans för och bör betraktas som nödvändig för försök att förstå och möta andra människor liksom den Gud som möter oss genom en blodig, sårad och traumatiserad människokropp

Carina Sundberg

Att vara havande med framtiden: om klimatkrisen och skapelsen som Guds risktagande

Frälsningshistorien beskrivs ofta (fortfarande) som en linje i kyrklig undervisning, från en början (skapelsen), via Israels folk till Jesus (centrum) och så via den växande kyrkan till ett gott och/eller rättvist slut, med evigheten som oändligt lång och fridfull för vissa alt. alla kristna, för alla människor eller för hela skapelsen. Detta linjära synsätt kan varieras och göras mer dynamiskt, men blir lätt ett slutet system, som knyts till andra linjer (t ex framgång,

evolution, utveckling, ersättning, erövring) och knyts ofta till tanken att Gud "egentligen" har kontrollen.

Även klimatkrisen kan beskrivas linjärt, med uppvärmning, tippingpoints och till slut en död planet, även om "linjerna" ser olika ut om man bor i Sverige eller Pakistan. Samtidigt utmanar klimatkrisen bilden av en Gud med kontroll och kyrkan i sin syn på sig själv och sin kallelse.

I detta paper vill jag lyfta tanken på Gud som risktagare och skapelsen som Guds risk. Jag gör det med hjälp av teologerna John D Caputo, Catherine Keller och Barbara R Rossing. Caputo och Keller argumentera för en öppen början, ett öppet slut, och ett riskfyllt skeende (Caputo), process (Keller). De utmanar kyrkan att vara en del av Guds risktagande. Här finns en kallelse.

Rossing är exeget och analyserar bibliska texter ur ett eskatologiskt och feministiskt perspektiv. "Eschaton" betyder kant, avgrund. Många lever idag vid klimatkrisens avgrund. Riskerna är akuta. Med hjälp av Rossing och Keller kommer jag att lyfta metaforiken kring havandeskap, födande, födslovåndor, som ett annat sätt att tala om Guds risktagande, men som också har fokus på livgivande och helande (och hopp). Det är ett språkbruk som har en outnyttjad potential.

Sofie Söderin

Andens vind över klimatförändringarnas värld: Hur kan Andens närvaro i skapelsen förstås på ett sätt som kan inspirera till handling?

I detta paper ämnar jag utforska hur Guds närvaro i skapelsen som levd, materiell verklighet kan förstås eko-pneumatologiskt samt ge ett konstruktivt bidrag i form av ett förslag till en affektteoretiskt inspirerad pneumatologi.

Genom att söka efter sätt att tala om Gud som närvarande i världen söks genom ekoteologin nya sätt att relatera till det *mer-än-mänskliga*, d.v.s. det som ofta benämns "natur". Ett sådant utforskande har skett inom pneumatologin, där bilder av den heliga Anden använts för att tala om Guds närvaro och agerande. Jag ämnar här kritiskt diskutera olika sådana bilder, så som Mark I. Wallaces animistiska pneumatologi och Sigurd Bergmanns befrielseologisk influerade pneumatologi. Syftet är att synliggöra styrkor och brister i dessa pneumatologier i relation till hur de kan inspirera handling för att motverka ytterligare klimatförändringar. Jag ämnar även ge ett konstruktivt förslag på en kompletterande förståelse av Andens verkan i världen, utifrån Karen Brays affektteoretiska politiska teologi och Jürgen Moltmanns pneumatologi, där Anden kan förstås som verkande i negativa känslor som klimatkrisen väcker, så som klimatångest och depression. Denna kompletterande bild hoppas jag bidrar till en bild av Gud som närvarande i världen på ett sätt som inspirerar handling utan att blunda för hur verkligheten ser ut.

Peder Thalén

Historiens Gud?

Är Gud verksam i historien? Frågan hade varit överflödig i äldre tider om vi tänker oss kristendomen före moderniteten. Det var då en självklarhet att Gud var en mäktig kraft i historien. Sedan dess har det blivit allt svårare att tänka sig en Gud som genom sitt handlande är involverad i världen. Svårigheterna är många men en betydande sådan är framväxten under upplysningen av en s k vetenskaplig världsbild där skeenden i naturen uppfattas som lagbundna, vilket betydligt krymper utrymmet för Guds handlande. En helt annan svårighet är ondskans problem med Förintelsen i förgrunden. En tredje är tanken på en personlig Gud, som blivit svår att omfatta i vår tid.

Samtidigt kan vi se att det teologiska talet om Guds handlande under kanske större delen av kristendomens existens i hög grad influerats av ett bestämt teologiskt paradigm – vad Bonhoeffer skulle kalla för ett ”tvåvärldstänkande” – där Gud representeras som en avlägsen storhet som s a s styr skeenden i världen från en position utanför den.

Att det blivit allt svårare att ge talet om ”Guds handlande” en rimlig mening i en västerländsk kontext kan naturligtvis bero på att detta tal blivit historiskt överspelat (en ståndpunkt vi finner i sekulärt färgat tänkande inklusive delar av liberalteologin). Men det skulle också kunna bero på att vi vuxit ur det ”teologiska paradigm” som till stor del bestämt innebörden i detta tal, men ännu inte hittat ett nytt bärkraftigt språkligt rum. I min presentation utvecklar jag den senare möjligheten och resonerar kring vad det i dag skulle kunna innebära att tala om Guds handlande bortom tvåvärldstänkandet.

Katarina Westerlund

Internationella pentekostala församlingar

I takt med globaliseringen och med att det svenska samhället har blivit allt mer mångkulturellt har förståelsen av religion och betydelsen av religiöst liv förändrats. En påtaglig och mindre uppmärksammas förändring rör framväxten av nya internationella pentecostal församlingar i storstadsområden som Stockholm, Göteborg och Malmö. Denna presentation bygger på fältstudier i internationella pentekostala församlingar i Stockholm med fokus på levd religion. Dessa studier visar att det pentekostala religiösa livet i dessa sammanhang både bidrar med resurser och skapar utmaningar i mötet med det svenska samhället. Medlemmarna i internationella pentekostala församlingar möter fördomar och intolerans både vad gäller sin etniska bakgrund och sin leva tro. Samtidigt erbjuder församlingen och det religiösa livet stöd och resurser. Församlingens verksamhet och den pentekostala tron skapar mening, trygghet och ger medlemmarna en identitet i Sverige. Religionens och spiritualiteten genomgripande betydelse i dessa pentekostala sammanhang är således både en resurs och en utmaning, inte minst i mötet med det svenska sekulära samhället. Det blir tydligt att dessa gruppers religiösa

liv inte passar in i den svenska normaliteten där religion och tro vanligen förstås som begränsat till religiösa intuitioner eller till det privata livet.

Susanne Wigorts Yngvesson

En sjungande Skapare och en mänsklig symfoni

Augustinus och Martin Luther föreställde sig att psalm – och musik – inte bara hör till den osynliga och andliga världen utan också att psalmen inkarneras i kroppen när den sjungs. Den är organisk i sin relation till Gud, till skaparen av kosmos. Psalmer är också, enligt Luther, den sjungna teologin, då var och en blir en del av Ordets utläggning i gudstjänsten. Sådan psalmteologi bekräftar Gud som relationell, som en sång inom sig själv där människan får sjunga med tillsammans med skapelsen i en flerstämmig symfoni. Den kristna hymnologin är inte ensam om sådana föreställningar. Även hos den judiske tänkaren Martin Buber finns liknande tankar om musiken och sången som en fysisk dimension som ”drar och river” i kroppen. I denna presentation kommer jag att diskutera psalm som skapelseteologi och som performativ handling, det vill säga handlingar som aldrig är färdiga och pågår så länge musiken uttrycks. Människan manifesterar sig som Guds *cooperatio*. Utöver den mystiska dimensionen av teologin uttrycks liknande gudsföreställningar i både äldre och samtida psalmtexter, vilket jag kommer att ge exempel på i presentationen.